

Tekenen in de tijd 221

15-21 oktober 2023

Elf dagen na Laudate Deum verscheen in Rome een nieuwe apostolische exhortatie. C'est la confiance gaat in op de heilige Teresa van Lisieux. Erik Borgman onderzoekt het belang voor de paus van deze negentiende-eeuwse Franse heilige, die al op 24-jarige leeftijd stierf.

Paus Franciscus in duidelijk bezig zijn verhoopde erfenis vast te leggen. Op 4 oktober publiceerde hij de apostolische exhortatie *Laudate Deum* waarin hij nog eens het belang onderstreepte van zijn encycliek *Laudato si'* uit 2015 over onze zorg voor de aarde als ons gemeenschappelijk huis. De paus beklemtoonde erin nog eens zijn zorgen over het gebrek aan gevoelde urgentie om te veranderen en het niet zelden regelrechte cynisme van de rijken die voortgaan de aarde uit te buiten. Hij benadrukt het spirituele belang van zorg voor de aarde en het feit dat wij mensen niet boven de andere schepselen staan, maar met hen verweven zijn in een kwetsbaar, maar levensnoodzakelijk weefsel van onderlinge zorg en afhankelijkheid. Deze zondag, 15 oktober, publiceerde hij weer een apostolische exhortatie. Het van het Latijn afgeleide woord 'exhortatie' betekent aanmoediging. Een apostolische exhortatie is geen encycliek. Encyclieken zijn omvattende leerstellende documenten en worden geacht met gezag te spreken. Exhortaties zijn korter en eerder pastoraal. Zij suggereren een richting of bevelen een ontwikkeling aan met het oog op de goede voortgang van de kerk.

De apostolische exhortatie van deze zondag heet *C'est la confiance* en gaat over 'het vertrouwen op de genadige liefde van God bij het 150ste geboortjaar van de Heilige Teresa van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat'. Waarschijnlijk geen ondertitel die je direct op het puntje van je stoel doet zitten, maar wat erin aan de orde komt is in de visie van de paus van fundamenteel belang voor de toekomst van de kerk. De karmelietes Teresa van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat heette van zichzelf Marie-Françoise Thérèse Martin en staat bekend als de heilige Teresa van Lisieux. Zij leefde van 1873 tot 1897 een kort en in uiterlijke zin onopvallend leven. Zij trad met speciale pauselijke toestemming al op vijftienjarige leeftijd in bij de karmelietessen en stierf aan tuberculose, 24 jaar oud. Bij haar dood liet zij een aantal teksten na, geschreven op aanwijzing van haar zus Pauline, die eveneens karmelietes was en op dat moment in het klooster haar overste. Als *mère Agnes* redigeerde zij de aantekeningen na Téréses dood en gaf ze uit. Onder de titel *Histoire d'une âme* (Het verhaal van een ziel) werden zij wereldberoemd. Térésè werd in 1923 zalig verklaard en in 1925 heilig. In 1997 werd zij als derde vrouw – naast Catharina van Siena en haar naamgenoot en mede-karmelietes Teresa van Avila – door paus Johannes Paulus II uitgeroepen tot kerkleraar.

Térésè maakte naam met haar zogenoemde 'kleine weg'. Zij vond zichzelf niets bijzonders, maar zag in dat zij precies hierdoor dichtbij de Bijbelse heiligen stond, die Gods liefde voor hen niet te danken hadden aan hun bijzondere talenten of prestaties, maar uitsluitend aan Gods genade. Dat is het vertrouwen in de zin waaraan de paus de titel van zijn exhortatie ontleent: *C'est la confiance et rien que la confiance qui doit nous conduire à l'Amour*, schreef Térésè, 'Het is het vertrouwen en niets dan het vertrouwen dat ons naar de Liefde moet leiden.' Teresa was ervan overtuigd dat zij een heilige moest worden, maar aangezien zij te klein was dat op eigen kracht te bewerkstelligen, moest er een kleine weg naar de hemel zijn, zo

redeneerde zij. 'Recht toe, recht aan en helemaal nieuw'. Verwijzend naar de in haar tijd nog recente uitvinding van de lift, schreef zij dat zij te klein was om de lastige trap van de volmaaktheid te beklimmen en daarom de lift naar God wilde vinden.

Die lift is het vertrouwen dat God ons liefheeft, met geen andere reden dan zijn liefde zelf. Dat maakt het vervolgens mogelijk alles wat we doen en laten in liefde te doen. Gods liefde voor ons die zich uitdrukt in onze liefde voor allen en alles, tot in het meest nederige en onopvallende werk. Daarmee kan niet alleen zijzelf in de geslotenheid en afzondering van het Karmelietessenklooster, maar kan iedereen op elke plaats een leven van heiligheid leiden. Soms werd de 'kleine weg' van Teresia van Lisieux gebanaliseerd. De suggestie aan met name vrouwelijke religieuzen was dan dat het ultieme bewijs van hun liefde tot Jezus hun bereidheid was zonder klagen hun leven lang vuil en zwaar en onaanzienlijk werk te verrichten. Maar T  r  se werd ook de patroonheilige van de priesterarbeiders, die vanaf de jaren veertig van de vorige eeuw de kerk en haar missie present stelden te midden van de vaak aan het oog onttrokken wereld van de fabrieksarbeiders.

In 2018 schreef paus Franciscus in de apostolische exhortatie *Gaudete et Exsultate* over heiligheid als roeping van iedere christen. *C'est la confiance* sluit hier nauw bij aan. Teresia van Lisieux is voor hem duidelijk een voorbeeld van de heiligheid die hem voor ogen staat: zonder uiterlijk vertoon, voortkomend uit vertrouwen en gericht op dienstbaarheid. Dit betekent wat hem betreft geen afstand van de grote vragen van de eigentijdse wereld. Hij wijst erop hoe T  r  se in haar ziel de strijd voerde tegen het eigentijdse athe  sme. Toen zij zich aan het einde van haar leven door God verlaten voelde, interpreteerde zij dat als verbondenheid met haar vele tijdgenoten voor wie God dood was. Net als zij twijfelde zij regelmatig of het geloof wel waar was. Tegenover de neiging daarom de kerk de rug toe te keren, stelde zij onnadrukkelijk maar beslist haar weg van vertrouwen en overgave. Dit maakt haar voor paus Franciscus tot een heilige van onze tijd. Zij ontkent de moeilijkheden en de worstelingen niet, probeert ze niet weg te redeneren, maar vertrouwt erop ook daarin nog door God gedragen te worden en zag het als een teken van Gods liefde. Zij vertrouwde op papier aan Jezus toe dat zij ondanks haar geringe kwaliteiten net als de profeten en leraren apostel zou willen zijn:

Mijn liefste, ik zou heel de wereld willen bewandelen om overal uw evangelie te brengen, uw kruis te planten. Ik zou missionaris willen wezen, niet zo maar eventjes voor een paar jaar, maar van het begin tot het eind van de wereld! Martelaar wil ik zijn.

Dat werd haar in haar kleine weg op een specifieke manier vergund.

Als kind had T  r  se eens samen met een zusje een keuze mogen maken uit een mand met eenvoudige snuisterijtjes. Haar zusje hield zich daar keurig aan, maar zij had gezegd: 'Ik kies alles', en de hele mand naar zich toegetrokken. Ook als heilige was zij niet tevreden geweest totdat zij 'alles' had gekozen. Paus Franciscus citeert haar uitvoerig als zij aangeeft hoe zij, Paulus' beschrijving lezend van de kerk als lichaam van Christus met verschillende ledematen (1 Korinti  rs 12,12-30), zich in eerste instantie in geen van de ledematen herkende die Paulus beschreef.

[O]f liever, ik wilde mezelf in allemaal herkennen. [...] Ik begreep dat als de Kerk een lichaam had, bestaande uit verschillende lichaamsdelen, het meest noodzakelijke, het meest nobele lichaamsdeel van allemaal niet kon ontbreken: ik

begreep dat de Kerk een Hart had, en dat dit Hart brandde van liefde. Ik begreep dat alleen de Liefde de leden van de Kerk deed handelen, dat als de Liefde zou uitdoven, de apostelen het evangelie niet meer zouden verkondigen, de martelaren zouden weigeren hun bloed te vergieten ... Ik begreep dat de Liefde alle roepingen omvatte, dat de Liefde alles was, dat zij alle tijden en alle plaatsen omvatte ... in één woord, dat zij eeuwig is!

Hiermee had zij naar haar overtuiging haar plaats gevonden, een plaats die haar door God zelf was toegewezen: 'in het Hart van de Kerk, mijn Moeder, zal ik Liefde zijn ... zo zal ik alles zijn ... zo zal mijn droom vervuld worden!!!!'

Het is een oud beeld dat paus Franciscus dierbaar is: de kerk als een cirkel waarvan het middelpunt overal is en de omtrek nergens. Dat is wat Teresia van Lisieux representeert. Het brandende hart van de Liefde kan overal zijn, tot op de meest verborgen plaatsen. Maar de betekenis daarvan is grenzeloos en met alle tijden en plaatsen verbonden. In de Liefde komt alles samen, wordt alles gedragen en verdragen, wordt alles verwarmd en doorgloeid, krijgt en behoudt alles perspectief. Zo maakt de Liefde van God die ons in onze gebrokenheid en kleinheid optilt, ons contemplatief en missionair tegelijk.

In *Evangelii Gaudium*, de eerste apostolische exhortatie van paus Franciscus die verscheen kort na het begin van zijn pontificaat in 2013, maakt hij al duidelijk dat hem een kerk voor ogen staat die zowel contemplatief als missionair is. Zoals Franciscus van Assisi het voorbeeld van zijn eigen optreden is, lijkt Teresia van Lisieux voor hem het zinnebeeld van de kerk: vasthoudend, fantasievol en zelfverzekerd in haar bescheidenheid. Vanuit de zekerheid door God geliefd te zijn.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

Een Nederlandse vertaling van *C'est la confiance* is er nog niet. Voor vertalingen in onder meer Engels, Duits en Frans, zie:

https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations.index.html